

xios esse contendit. Sed nec hominibus, extra hanc aetatem positis, parcat, cum multi iam in puerili (a), alii quoque in senili, ab hac labe consumti moriantur. Causa vero, cur aetas iuvenilis maxime morbo huic sit exposita, in eo cernitur. 1. quod plerumque iuvenes ob plethoram ad haemoptisim et peripneumoniam sint proni: plethora autem inde venit, quod corpus iustam magnitudinem crescendo affectum sit, humores itaque ad hunc finem adhuc infumti supersunt, ideoque massa humorum augetur magis, quam necesse est, et plethora oritur: 2) Ob sensibilitatem huic aetati propriam, denique 3) Ob vitae rationem plerumque minus ordinatam, et regulis diaetetices non satis accommodatam.

SECTIO II.

CAUSAE AD PHTHISIS PRAEDISPONENTES SENSU LATIORI SIC DICTAE.

§. 12.

Causae illae sunt, quae per se, nulla super veniente occasionali, longiori demum temporis spatio aut maiori vehementia, qua corpus afficiunt,
 phthi-

a) V. ROEDERER Progr. de phthisi infantum pulmonari. Goett, 1758.

phthisin scire possunt, sed quod diutius in corpore esse possunt, et aut prorsum quiescere, aut saltem nullam labem inducere, praedisponentibus omnino annumerandae sunt. Singulas ergo enarremus.

I. *Vitelus crudus, cibi difficilis materiae et malae digestionis.* Ex illis enim malus chylus praeparetur necesse est, qui vbi sanguini admixtus est, hunc multis partibus mucosis, crudis et prauis onerat. Sanguis ergo naturam chyli paullatim induit, et fit pituitosus, crassus, interdum acer. Hic vitelus si longius sumitur, omnem massam sanguinis inficit et corrumpit. Actiones hinc corporis et nutritio laeduntur, humores e sanguine secreti eisdem indolis sunt, tota corporis machina ab naturae legibus deflectit, et obstructions vasorum ac viscerum gignuntur, circuitu sanguinis languidiori, quibus inprimis pulmones vexantur, partim ob copiam sanguinis huc delatam maiorem, partim ob structuram fragilem, et minime pressioni concedentem, partim ob multa vascula parva et cellulas, quibus constant, laxiores. Vires ergo corporis cachexia vitatae labefunt, ergo nulla resistentia adest, quae impediat, quo minus obstructio in pulmonibus magis magisque inrescat, et immensa pituitae vis accumulatur. Rebus sic se habentibus, brevi phthisis pituiosa veniet, nullis remediis cedens, et, acriori facta materia morbifica,

corrosio demum et ruptio pulmonum, quia vlcera ipsa insequuntur.

§. 13.

II. *Vita sedentaria, vigiliae perlongae, et neglectus corporis motus, ad sanitatem tuendam necessarius.* Primum damnum, ex hoc fonte ortum, est mala concoctio et digestio, cachexiam inducens, alterum vero excretio sudoris et transpiratio insensibilis suppressa, qua partes accrescibiles, alias per sudorem excretas, in corpore retinentur, et sanguini rursus admiscuntur, unde non solum cachexiam augent, sed acrimoniam novam excitant. Pulmo in his, qui sedentariam vitam agunt valde comprimitur; Abdomen enim, sicut corporis incurvato, introrsum coarctatur, quo extensio diaphragmatis in cavum abdominis prohibetur: Cum autem alternans extensio et contractio diaphragmatis multum ad dilationem pectoris, ideoque ad respirationem facilem conferat, haec rite fieri non potest. Pulmones itaque hac ratione semper debilitantur, et congestiones fiunt, quae eo facilius oriuntur, quo proclivior sanguis cachecticus ad illas est. Quae de re BAGLIVIVS (a) a vita sedentaria phthisim ortam esse contendit: „Qui quotidie, inquit, scribendo vitam ducunt, phthisici moriuntur, quae rauce dicitur inci-

pit

a) Opera omnia medico practica Lib. I. p. 89.

„pit molesta. Crediderim ipse, sanguinem et spiritus
 „illa nimiumque intenta mentis fatigatione vehementer
 „excandefactos, in motum positos, agitados atque
 „acres factos, cum per venas iugulares brevi via a ca-
 „pite in pulmones ita calefactus, acris et agitatus de-
 „pluit atque recirculat, eosque acrimonia sua crispat,
 „convellit atque exsiccat, quod idem est, ac phthisin
 „causare, „ Primo venit phthisis pituitosa, e pituitae
 congestione nata, quae denique in *ulcerosam* transit,
 nisi prius aegros confectos interfecit.

Obnoxii huic morbo praecipue sunt eruditi,
 qui, nimio amore studiorum flagrantes, per totam
 vitam litteris incumbunt, quod fatum nuperrime
 MURRAY, Prof. Philos. apud Gottingenses, exper-
 tus est. (a) Porro omnes artifices et opifices, quo-
 rum officia requirunt vitam sedentariam, v. c.
 Scribae, Nentes, Sartores. Horum BARTHOLI-
 NUS (b) vidit aliquem per industriam phthificum
 factum. Ergo vita sedentaria quaevis phthisin pro-
 ducere potest.

§. 14.

III. *Potus abundans spirituum ardentium, aquarum vitae et destillatarum.* Haec omnia qualitate
 gau-

a) MURRAY Progr. De Phthisi pituitosa, Gott.
 1776.

b) Hist. anat. Cent. III. Hist. 2.

gaudent inspissandi, coagulandi, exsiccandi et adstringendi. Effectus eorum est, sanguinem et reliqua fluida inspissandi et coagulandi (a). Sanguis itaque crassior et densior ad stagnationes et obstructions fit pronus, et ob spirituosas et acres particulas aestum febrilem et hecticum gignit. Effectus alter est stimulandi solida, constringendi (b) et ob fluidorum coagula exsiccandi: Itaque vices eorum laeduntur, fluida languidius circumeunt tam ob soliditatem, quam ob angustiam canalium. Vtrumque ad producendas stagnationes et obstructions sufficit.

Causa vero, cur magis pulmones, quam aliae partes corporis laedantur, tum in constructione eorum tenera et molli, tum in mole sanguinis, perpetim huc delata, est quaerenda.

§. 15.

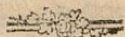
IV. *Aer humidus et impurus.* Homines, in aere humido viventes, plerumque, experientia magistra, sunt cachectici. Nam sudor et transpiratio

B 2

tio

a) *Zacut. Lusitan. Med. Pract. Hist.* 41. 42.

b) *THIERV* in seinen *Erfarungen in die Arzneiwiss.* sagt p. 178. er habe bei den Brandtweintrinkern nach dem Tode die Lungengefäße oft um den dritten Theil verengert gefunden.

tio insensibilis impeditur, sanguis ergo hūcē parti-
 bus veluti opprimitur. Per vasa inhalantia quo-
 que multum aeris nebuleſi venit ad ſanguinem, ſo-
 lida debilitantur et relaxantur. Origines morbi
 pulmonalis et phthiſis ex hac cauſa HAEN (a) ita
 explicat. „Si aer, inquit, *nebulofus humidus nos*
ambit, perſpiratio e pulmonibus fieri nequit, quia aer
non aptus eſt ad excipiendos humores, qui cum ſpiritu
e pulmonibus exeunt. Hi itaque illic remanent, in-
crāſſantur, et phthiſin pituitoſam proferunt. Hac
 ex cauſa, I) variis anni temporibus phthiſis ſæpius
 occurrit, quam aliis, eamque ob rem autumnum
 HIPPOCRATES (b) iam tabis genitorem dixit,
 idemque de vere tradidit (c), quia illis, qui hieme
 hoc vitium contraxerint, plerumque vere mortuos
 eſſe proſitetur. His duobus anni temporibus ma-
 xime aer humidus et nebulofus eſt, iſque præcipue
 aptus ad phthiſin procreandam. II) In variis re-
 gionibus, mari adiacentibus, aut multis ſtagnis
 vel fluminum inundatione famoſis phthiſis mor-
 bus eſt quaſi endemicus; quod ARÆTÆUS (d) iam
 profeſſus eſt, experientia non refragante.

Aer

a) HAENII Praelect. Patholog. T. II. §. 748.

b) Lib. Prognost. Ed. v. d. Lind. Sect. XIV.
 Aphor. Sect. III. 10. 22.

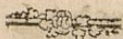
c) Epid. Lib. III. Sect. III.

d) De diurnis Lib. I. Cap. 8.

Aer impurus multo magis nocivus est ob particulas heterogeneas, quae natura sua variae, cum in pulmōnes attrahuntur, hos aut obstruunt, aut corrodunt. Acres enim, acuminatae et mucronatae partes, aeri tali admixtae, cum in teneras vesiculas veniunt, irritant, pungunt, tussim movent vehementem, qua concussione facile vasorum ruptio, haemoptysis et ulcera nascuntur. Particulae autem laeves et lubricae in vesiculis haerent, conglutinant, lapidis et tuberculorum naturam induunt. Huic malo obnoxii sunt, qui in locis pulverulentis versantur. Semper enim cum spiritu pulverem subtilem intus trahunt, vnde sub initio asthma, post vera phthisis sicca concitatur.

Complures etiam opifices et fictores ob labores domesticos candidati phthiseos putandi sunt. Huc pertinent

1) *Lapididae.* E lapidibus aut gypso, cum asciantur, semper se attollit pulvis subtilis, aerem implens, itaque semper inspirando particulae lapideae cum aere in pulmōnes veniunt, ibi concresecunt, et calculi figuram atque naturam induunt. Nunc scirrhi more agunt, tussim, respirationem difficilem, et cetera phthiseos siccae symptomata proferunt. Calculos autem veros in pulmōnibus permulti se invenisse narrant.

RAMAZZINI (*a*) in ancillae pulmonibus, quae lapicidae ad manus fuerat, calculos reperit. Idem testantur observationes adferendo PAVLLVS AEGINETA (*b*) DIEMERBROEK (*c*) FERNELIUS (*d*), GESNER (*e*), DODONAEVS (*f*), BRASSAVOLA (*g*), SALMVTH (*h*), et SCHENKIVS A GRAFENBERG (*i*), qui narrat. pulmones feminae utrosque tophaceos repertos fuisse. Sub initio lapides illi in pulmonibus, donec quiescunt, nihil praeter asthma nocent, longiori autem temporis spatio, cum pulmo nimis premitur et irritatur, tussis incidit, et ob circuitum impeditum febris hectica insequitur.

FER-

- a*) RAMAZZINI von den Krankheiten der Künstler und Handwerker, herausg. v. ACKERM. I. Theil p. 145.
- b*) Lib. III. Cap. 31.
- c*) Anat. Lib. IV. Cap. 13.
- d*) Patholog. Lib. V. Cap. 10.
- e*) De Fossil. Pars. I. Cap. 12.
- f*) DODONAEVS Observ. Cap. 23.
- g*) Observ. Lib. XIV. Obs. 16.
- h*) Centur. I. Obs. 67.
- i*) Observ. Lib. II. p. 228.

FERNELIVS (a) historiam quidem hominis nar-
rat, qui quoties exercitatione incalescebat, con-
citata tussi, calculos e pulmonibus reiecit perdu-
ros, modo hordei, modo pisi magnitudine, nec
vlllo affectus morbo, nisi respiratione difficili,
et dolore in medio thorace.

Vltimo tandem asthma hoc et phthisis sicca
in humidam letalem transit, cum lapides ob gra-
vitatem texturam pulmonum disrumpant, hae-
moptysin et vlcera inducant. Eundem effectum
producent corpuscula peregrina, per asperam
arteriam in pulmones delapsa.

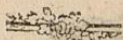
2. *Calcarii.* Qui calcem cremant et praeparant,
idem fatum, ac lapididae, experiuntur; Calca-
reus enim pulvis, pulmonibus illatus, in corpo-
ra calculosa degenerat. AMATVS LVSITANVS (b)
id genus hominibus phthisin imminere omina-
tur. Contrarios effectus vapores calcis, inter ma-
cerandum se extollentes, habent. Hoc labore
enim occupatos potius ab phthisi vindicant, vt
LEIGH iam in Phthiologia sua Lancastrensi con-
tendit, qui phthificis quoque suadet, vt se ad
aedes, vbi calx exstinguitur, conferant. PER-

B 4

CI-

a) Loc. cit.

b) Curat. med. Cent. IV. 41.

CIVAL (a) illis, quos frequens labor cum Saturno aut eius vsus asthmaticos et phthysicos reddiderit, auctor suasorque est, vt aut ipse calcem macerent, aut saltem locis, vbi maceratur, crebro commorentur. Nec irritio phthysici vaporibus hisce vtuntur, qui quoniam qualitate exsiccandi sunt praediti, optime ad sananda pulmonum vlcera valent.

3. *Metallarii.* Hi in fodinis nullum alium, nisi aerem impurum, subterraneum, inspirant, et vna multas particulas terreas et metallicas, partim pulmones obstruentes, et tubercula progignentes, partim corro dentes, ruptionem vaporum, haemoptysin et vlcera excitantes (b). Quo accedit, quod eiusmodi homines inter laborandum situ sunt incurvato, propter angustiam loci, quo pulmo comprimitur atque debilitatur, et ita in obstructions inclinatur. Idem fatum experiuntur, qui in officinis metallicis aes malleis pulsando in pulverem redigunt, cribro ceruunt, atque

a) Versuche und Beobachtungen über die Bleigifte in BALDING. Magazin für Aerzte III. Stück. p. 278.

b) Conf. HENKEL von der Bergsucht. Freiburg 1728.

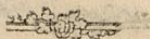
atque lavant. (a) Nec minus fusores, praecipue qui plumbum fundunt (b), et qui e cobalto colorem caeruleum praeparant, phthisi se exponunt: In cobalto enim multum arsenicum inest, quod, cum cadmia pulverisatur, per aerem disseminatur, et illum reddit venenatum.

- 4) *Chemici* in vaporibus metallicis semper versantur, qui partim pulmones exsiccant, partim corroduunt, vti antimoniales, mercuriales, cupreae. (c) (d)
- 5) *Figuli* semper aerem impurum attrahunt particulis argillofis, et halitibus Saturni infectum, quippe quo ad ollas encausto pingendas utuntur. MORGAGNIUS (e) sectionem figuli narrat, cuius pulmones cum pleura concreti et obdurati erant, ac bronchia, si premerentur, materiam albicantem crassam dimittebant.

B 5

6) Vi

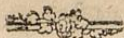
- a) RAMAZZINI von den Krankh. der Künstl. &c. II. B. p. 70 — 80.
- b) HAEN ratio medendi P. X. Cap. 2.
- c) HENKEL von der Bergsucht. p. 166.
- d) IJUNKENS Chymia experimentalis Sect. V.
- e) De causis et sedibus Lib. I. Ep. VII. p. 97.

- 6) *Vitriarios* quoque facile phthificos fieri, RAMAZZINUS (a) contendit, praesertim illos, qui vitrum tingunt, ob vapores antimonii, quibus sunt circumdati, quia ex antimonio colorem praeparant.
- 7) *Pelliones*. Huc plurimum conferunt vita sedentaria, halitus putridi rerum, quibus ad pelles suas mitigandas vtuntur, et pulvis copiosus, quem, cum pelles purificant, ex illis pulsando expellunt.
8. *Molitores, pistores, amyli confectores, et capillorum structores*, in aere versantur, farinae et pollinis pleno. Quae si in pulmones inspirando attrahuntur, ibi haerent, et vesiculas pulmonum conglutinant. Sic respiratio difficilis fiat, et obstructio pulmonum oriatur necesse est.
- 9) *Cannabum decorticantes et linum praeparantes* hoc fato quoque sunt subiecti, eo tantum discrimine, quod atomi, quibus aer est impletus, mucronati vel acuminati sint, et pulmones rosionem, vlcera et ruptionem perpetiuntur. MORGAGNIUS (b) dissecauit duo homines, qui cannabum

a) RAMAZZINI von den Krankheiten der Künstler. II B. p. 240.

b) De causis et sedibus morb. Lib. I. Ep. VII. §. 13, 14. Lib. II. Ep. 24.

bum praeparabant, atque post mortem pulmones atros et purulentos ostenderunt.

Idem valet de tritoribus, et illis, qui frumenta cribrant.

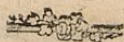
IO) *Bombycinatores et qui sericum peccinant*, phthisi facile corripuntur, tum ob pulverem putridum, e pupula bombycis ascendentem, et per aerem se dispergentem, tum ob vitam sedentariam. RAMAZZINI (a) totam bombycinatoris familiam phthisi periisse vidit.

II) *Carbonarii*, si ligna perurunt, et in carbones mutant, fumum, quo sunt inclusi, in pulmones trahunt. Deinde etiam, cum carbones concidunt atque difsecant. Fuligo, in pulmones ductus, obstruit, et idem efficit, ac particulae terreae et farinosae. Cl. WEIKARD (c) in cadavere carbonarii pulmones duros pernigros invenit.

Quam ob causam in Anglia phthisis morbus est valde communis, et fere endemius, imprimis sicca, quam consumptionem appellant. Multum tribuit aer humidus et lithantracum vsus, in fornaci-

a) von den Krankheiten der Künstler &c. B. I. p. 169.

b) Vermischte Schriften III. Band, p. 71.

nacibus et caminis. (a) Lithanthraces enim, cum comburuntur, maiore fumo aërem implent, quem cum hauriunt homines, facilius in phthisin incidunt, quam si carbonibus ligneis uterentur. In dissectis cadaveribus pulmones scirrhis et tuberculis pleni inveniuntur.

§. 16.

V. *Sorophulae*. Homines hisce tumoribus foedati, sunt cachectici, eorumque sanguis materia crassa et pituitosa plenus, quae, ad glandulas delata, stagnat, et obstructions creat. Sicut hoc fit in externis partibus, ita etiam glandulis bronchiorum, et asperae arteriae idem accidere potest. Glandulae istae ad lubricanda bronchia destinatae sunt, fitque irritum hoc negotium, si quando iste liquor deest, aer itaque irruens bronchia irritat, et tussim movet. Nodi serophulosi asperam arteriam angustando respirationem difficilem produciunt (b). Ob sanguinem prauum nutritio corporis perit, corpus debilitatur, et pulmones ad obstructions apti fiunt.

VI.

(a) HOFMANN diss. de morbis certis regionibus et populis propriis, Halae 1705.

(b) LIEVTAUD Syn. Prax. med. Lib. IV. p. 181. T. II. p. 392.

VI. *Status scorbuticus.* Hunc MORTON (a) in causis phthiſeos poſuit, quod cachexia et mixtio ſanguinis mala, fermentans interdum, ſalina adſit. Phthiſin vero tunc demum producere poteſt, ſi ſanguis acer in pulmonibus per diaereſin aut diabroſin noceat, unde vulnera et haemoptiſis oriri debent, difficillime quidem ſananda ob cachexiam et pravam ſanguinis indolem.

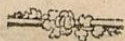
§. 17.

VIII. *Aſthma in Phthiſin* mutari poteſt, pro variis cauſis, e quibus oriri ſolet. Si a vitio pulmonum initium duxit, v. c. a tuberculis, obſtructionibus, ob analogiam cauſarum tranſitus facilis eſt, et ex aſthmate ſiccum fit phthiſis ſicca. Si a congeſtione pituitae aut metaſtaſi producta erat, eadem cauſa phthiſin gignere poteſt. Etiam tunc in eam ſinari poteſt, ſi thoracis ſtructuram vitioſam, ſcolioſin ſterni aut coſtarum depreſſionem (vide ſupra §. 9.) adſuiſſe liquet.

IX. *Varix pulmonum.* Hanc HIPPOCRATES (b) cauſam phthiſeos narrat, et ſigna eius adfert tuſſim ſiccam, febrem, reſpirationem difficiliſſimam,

a) MORTON Phthiſiologia Lib. III. Cap. II.

b) Lib. I. de morbis Sect. X. edit. van der Linden,

lem, cephalalgiam, tumorem superciliorum, colorem cutis flauum et album, dolorem thoracis. (a) Initio phthifin ficcam esse, postea autem sanguinem varicem persudare, aut e rupta vena effluere ab aegris; tum exspui, tum etiam stagnare, putrescere et in pus converti, vnde vlcera et phthifis humida veniant.

§. 18.

X. *Contagium.* Phthifin contagiosis morbis annumerandam esse, experientiae testimonio confirmatur, cum saepius totas familias depopuletur. Miasma transfertur in alia corpora aut per sudorem, aut vestibus, lectis et indusiis phthificorum; per aerem et contactum rarius aut nunquam propagatur, dantur tamen exempla, etiam alio modo phthifin transfusam veluti esse in sanos. Sic BAPTISTA MONTANVS (b) narrat, per odoratum sputi, aut pedibus nudis sputum phthifici ambulando, morbum transplantatum esse, RIVERIVS (c) vero historiam ancillae tradit, quae semper phthifiae seruiendo et cum illa versando eandem labem acce-

a) Lib. de internis Affection. Sect. V. ex ead. edit.

b) BAPTISTA MONTAN. Lect. 48. Cap. 7. Comment. ad lib. 9. Rhafis ad Almanf.

c) Cent. I. Obs. 99.

acceptit. Valde tenax miasma esse videtur, cum saepius longum per tempus in vestibus, lectis et cubiculis inhaereat, et antequam se prodit, quietum maneat. Maxime contagiosa phthisis est conjugum, in vno lecto dormientium et sub iisdem stragulis incalescentium (a).

XI. *Suppressio haemorrhagarum*, quibus corpus affuetum erat. Insequitur enim plethora, quae nisi iustis remediis imminuatur, haemoptysin euocare potest, aut certe cachexia, mater plurimum morborum diuturnorum et malorum, et etiam phthiseos, (vide supra §. 12.) insequitur. STAHL (b) iuvenem vidit, saepius narium haemorrhagiam expertum: Qua prohibita, haemoptoe et phthisis secuta est.

§. 19.

XII. *Obstructio hepatis, scirhi et nodi, in hoc viscere incidentes.* In hepate bilis fecernitur, eo modo, quo alii humores in glandulis, per vascula parva. His itaque materia quadam obstructis, secretio bilis impeditur, ergo in sanguine remanet, et ad alias partes corporis defertur. Cum autem ad pulmones prae ceteris corporis partibus maior sanguinis moles affluit, maior etiam bilis copia
huc

a) Sam. Farr de Marasmo, Altenb. 1774.

b) Diff. de morbis Hal. 1698.

huc fertur. An hic etiam bilis fecernitur, certe deponitur? Ita videtur.

Particulae ergo biliosae, e sanguine egressae et in pulmonibus fisti coeptae, illos, nisi tussi eiiciuntur, obstruunt, et rigiditates nodosque producunt, quod HIPPOCRATES iam observavit (a) irritando tussim vehementem excitant, unde facile ruptio et ulcera veniant, pus et bilis excreatur et phthisis biliosa se ostendit, reliquis symptomatibus concomitata. Obstrueto vero hepate, et nulla bile ibidem secreta, digestio laeditur, atque oritur cachexia et macies.

Haec phthisis biliosa etiam potest producta calculis, ductum choledochum obstruentibus, quibus ingressus bilis in intestina prohibetur. Haec ergo in sanguinem redit, et in pulmones delata, eadem symptomata excitare tum potest, tum solet.

SECTIO III.

CAUSAE PHTHISEOS OCCASIONALES.

§. 20.

Non solum illas causas *occasionales* nuncupō, quae, antecedente quadam praedisponente, phthisin
ex-

a) Lib. I. de morbis §. XIV.